

**РЕСПУБЛИКА КИТАБХАНАЛАРЫНДА
КБТ-НИН ТЭТБИГИНИН МҮАСИР ВЭЗИЈЈАТИ
ВЭ ТӘКМИЛЛӘШДИРИЛМӘСИ МӘСЭЛӘЛӘРИ**

*Сəнубər МУСТАФАЈЕВА
баш мұәллим*

Мүасир дөврдә Азәрбајчан Республикасынын суверенлијә вә там мүстәғиллијә говушмасы китабханаларын гаршысында чох мүһүм вәзифәләр гојур. "Бу истигамәтдә инкишафымыза көмәк етмәкдә бәшәр чәмијјәтинин сәнәд јаддашы олан китабханалар апарычы рол ојнамалы, өз информасија потенсиалындан охучуларын мәгсәд-јөнлү шәкилдә истифацә етмәләринә һәртәрәфли көмәк кәс-тәрмәлидир."¹

Китабханалар бу вәзифәни јалныз охучулар тәрәфиндән сәмә-рәли истифацә едилән мүтәшәккил каталог системи јаратмағ вә ону мәнтәзәм сурәтдә тәкмилләшдирмәк јолу илә һәјата кечирә биләрләр.

Мә"лум олдуғу кими, һәр бир китабхананын каталог системинин вә о чүмләдән системли каталогунун чәмијјәтин информасија тә"-минатындакы ролу әһәмијјәтли дәрәчәдә китабханада тәтбиг едилән тәснифат системиндән асылыдыр. 60-чы илләрдән башлајарағ Азәрбајчан китабханаларында тәтбиг едилән тәснифат системләри ичәрисиндә "Китабхана-библиографија тәснифаты" (КТБ) апарычы рол ојнајыр. Бу тәснифат системи инди дә елми вә күтләви китабханаларын системли каталогларынын гурулушунун әсасыны тәшкил едир.

Һазырда өлкәмизин бүгүн ири елми китабханаларынын вә еләчә дә өзүндә күтләви китабханалары бирләшдирән мәркәзләшдирилмиш китабхана системләринин каталог вә китаб фондлары бу тәснифат системи әсасында тәшкил едилмишдир.

Мә"лум олдуғу кими, КБТ совет һакимијјәти илләриндә, кечмиш ССРИ мөканында марксизм-ленинизм идеолокијасынын һаким олдуғу шәраитдә мејдана кәлмиш вә һеч тәсадүфи дејил ки, онун мәзмуну, гурулушу вә тәртиби принципләри марксист-ленинчи тә"-лимә табе едилмишдир. Мәһз бу сәбәбдән һәмин тәснифат системи "Марксизм-ленинизм" шө"бәси илә башлајыр вә бүтүн дикәр шө"бәләрин гурулушу да марксизм-ленинизм елмләр тәснифатына мүвафиг шәкилдә тәшкил едилмишдир. Елә буна көрә дә КБТ тәгрибән сон 40 ил әрзиндә кечмиш социалист өлкәләрини чыхмағ шәртилә дүнја китабханашүнаслығ ичтимаијјәти тәрәфиндән гәбул едилмәмиш, јалныз ССРИ-дә тәтбиг олунмушдур.

Доғрудур, 1992-чи илдә Москвада КБТ-нин марксист-ленинчи идеолокијасындан нисбәтән азад едилмәси барәдә мүәјјән ишләр көрүлмүшдү, јә"ни өзүндә марксизмин 3 тәркиб һиссәсини әкс етдирән биринчи шө"бә ләғв едилмишди. Лакин КБТ-нин үмуми гурулушу совет социалист империјасынын идеоложи дәјәрләринә ујғун бөлкүләрдән хилас ола билмәди. Белә ки, КБТ вахтилә мәркәздә - Москвада рус китабханашүнаслары тәрәфиндән тәртиб едилдијиндән империја сијасәтинә садиг галан тәртибчиләр бурада һеч бир мүтәғиғ совет республикасынын тарихи, социал-игтисади, елми, мәдәни вә с. хүсусијјәтләрини нәзәрә алан вә әкс етдирән бөлкүләр вермәмишләр. Бундан әлавә, КБТ-дә кечмиш ССРИ халғларынын дилләриндә нәшр едилмиш милли әдәбијјатын тәркиби, мәзмуну вә тиположи хүсусијјәтләри дә нәзәрә алынмамышдыр. Мәсәлән, республикамызда дәниздә нефтчыхарма проблемләринә даир сон 40 илдә јүзләрлә сәнәдин нәшр едилмәсинә бахмајарағ, КБТ-дә бу материаллары тәснифләшдирмәк үчүн һеч бир индекс вә ја рубрика јохдур. Бу фикри ејни илә әдәбијјат, тарих, инчәсәнәт, фәлсәфә вә с. кими бөлкүләрә дә аид етмәк олар.

КБТ-нин мәзмунунда Азәрбајчан халғынын милли мәдәнијјәтинә тәхрибат характери дашыјан башға бир мәсәләјә дә дигтәт јетирәк. Белә ки, КБТ-нин күтләви вариантында "83.3 Ајры-ајры өлкәләрин әдәбијјат тарихи" бөлмәсинин "83.3 Азәрбајчан әдәбијјаты" рубрикасында белә бир мүлаһизәјә раст кәлирик:

"Низами Кәнчәви, Хагани вә башға әрәб вә фарс дилләриндә јазан мүәллифләрин әсәрләри бу халғларын үмуми ирси олдуғундан башға рубрикаја: "83.3/0/9 дил әләмәтинә көрә бирләшән әдәбијјат рубрикасына аид едилмәлидир".²

Беләликлә, КБТ үзрә тәртиб едилмиш системли каталогда Азәрбајчан әдәбијјатынын классикләри фарс вә әрәб дилләриндә јаздығларына көрә онларын әсәрләри Азәрбајчан әдәбијјатына дејил, фарс вә әрәб дилли әдәбијјата дахил едилмәлидир. Демәли,

КБТ-нин тәртибчиләри олан Русија китабханашунаслары Низами, Хагани вә еләчә дә фарс вә әрәб дилләриндә јазмыш дикәр Азәрбајчан мүтәфәккирләринин вә онларын әсәрләринин бизим халга мәхсус олдуғуну инкар едилрәр.

Әлбәттә, КБТ системинин тәртибчиләри, редакторлары вә мәсләһәтчиләри ичәрисиндә Сукиасјан, Григорјан вә Ханжјан фамилијаларына раст кәлдикдә бу тәхрибатын әсл сәбәбкарлары даһа да ајдынлашыр.

Тәәссүфлә гәјд етмәлијик ки, бу һадисә илә әлагәдар вахтилә Азәрбајчан китабхана ичтимаијјәтиндә лајигли е"тиразлар сәсләнмәмиш, ермәни тәхрибатчылары вә онларын Русијадакы һавадарларынын һәјата кечирдикләри бу бәд әмәл һеч бир мөтбуат органында писләнмәмиш вә елми чәһәтдән әсасландырылан чаваба мә"руз галмамышдыр.

Көстәриләнләр бир даһа сүбут едилр ки, мүасир дөврдә КБТ чәдвәлләринин Азәрбајчанда тәтбиги чидди мүзакирә объектинә чеврилмәли вә бу истигамәтдә елми-методики бахымдан әсасландырылмыш јени консепсија јарадылмалыдыр. Тәәссүф ки, һәләлик бу саһәдә китабхана ишинә даир методик мәркәзләр тәрәфиндән һеч бир иш апарылмыр. М.Ф.Ахундов адына Азәрбајчан Дөвләт Китабханасы, саһәви республика китабханалары бу мәсәләјә даир китабханалар үчүн мүвафиг методик көстәришләр вә төвсијјәләр һазырламамышлар. Нәтичәдә китабханалар вә биринчи нөвбәдә шәһәр вә рајон МКС-ләри өз фондларынын вә системли каталогларынын гурулушунун тәкмилләшдирилмәсинә јөнәлмиш лазыми ишләр көрмүрләр.

Республикамызын бүтүн китабханаларында КБТ чәдвәлләринин тәтбигинә мане олан башлыча амил онун марксист-ленинчи тә"лимдән там азад олмасы, мүстәгил Азәрбајчан Республикасынын, Азәрбајчан халгынын тарихини, милли дәјәрләрини, социал-игтисади вә мәдәни-мә"нәви ән"әнәләрини, еләчә дә инкишаф перспективләрини әкс етдирән јени вариантын олмамасыдыр.

КБТ-нин Азәрбајчан Республикасы үчүн тәкмилләшдирилмиш варианты өлкәмизин китабхана фондларынын вә биринчи нөвбәдә милли нәшрләр фондларынын мөвзу-тиположи хүсусијјәтләрини нәзәрә алмалы, чәдвәлләрин һәр бир бөлкүсүндә Азәрбајчан тарихи вә мүасир социал-игтисади реаллыглар өз әксини тапмалы, әсас, көмәкчи чәдвәлләр вә әлифба-предмет көстәричиси бу шәртә ујғун кәлмәлидир.

Мәсәлән КБТ-нин рус вариантында Азәрбајчан тарихинин /ССРИ тарихинин тәркиб һиссәси кими /чәми 2 јарым бөлкүсү/ ингилаба гәдәр вә ингилабдан сонра/ верилмишдир. Јениләшмиш

чәдвәлдә исә Азәрбајчан тарихи мүстәгил шә"бә кими верилмәли. дахилдә гәдим вә орта әсрләр, ХІХ вә ХХ әсрин әввәлләри, 1918-1920-чи илләр вә АДР, ХХ әср өз әксини тапмалы, даһа сонра ән јени тарих рубрикасы алтында Азәрбајчанын сијаси мүстәгиллијини, демократија, әрази бүтөвлүјү уғрунда апардығы мүбаризәни, ермәни тәчавүзүнү, халгымызын тарихиндә һәјдәр Әлијев мәрһәләсини мүстәгил бөлкүләрдә әкс етдирмәк үчүн мүвафиг рубрикалар вә индексләр јарадылмалыдыр. Шүбһәсиз, КБТ-дә Азәрбајчанла әлагәдар мүстәгил бөлкүләр јарадыларкән өлкә президенти һәјдәр Әлијевин чыхышларындакы елми мүддәалардан, еләчә дә көркәмли тарихчиләримизин, әдәбијјатшунасларымызын, игтисадчыларымызын, һүгүгшунасларымызын вә башга мүтәхәссисләримизин елми тәдгигатларындан кениш истифадә едилмәлидир.

КБТ-нин тәкмилләшдирилмәси илә јанашы өлкәмизин методик мәркәзләри вә биринчи нөвбәдә М.Ә.Рәсулзадә адына БДУ-нун китабханачылыг факултәсинин алимләри јахын кәләчәкдә Азәрбајчан китабханаларына тәтбиг етмәк үчүн елмин мүасир тәләбләринә чаваб верә вә республикамызы дүнја информасија мөканында тәмсил едә биләчәк кејфијјәчә јени тәснифат системинин тәртиби һаггында чидди дүшүнмәлидирләр.

Әлбәттә, тәгрибән 120 милјон нүсхә һәчминдә информасија сәрвәтинә малик олан өлкә китабханаларынын фонд вә каталогларынын јени тәснифат чәдвәлләринә ујғунлашдырылмасы чох чидди проблем кими мүстәгил тәдгигат объекти олмалыдыр. Лакин бу проблемлә әлагәдар бә"зи мүлаһизәләримизи сөјләмәји лазым билirik:

Зәннимизчә, перспективдә Азәрбајчанын бүтүн китабхана шәбәкәләриндә Универсал Онлуг Тәснифатын (УОТ) тәтбиги даһа сәмәрәли ола биләр. Фикримизи ашағыдакы дәлилләрлә әсасландыра биләрик:

-УОТ универсал тәснифат системи кими артыг 100 илдән чохдур ки, дүнја китабханалары вә информасија органларында тәтбиг едилән ән"әнәви системләшдирмә методу кими өзүнү доғрултмушдур:

-Азәрбајчан мүстәгиллији шәраитиндә өлкәмизин дүнја информасија системинә дахил олмасында мәһз УОТ даһа сәмәрәли ола биләр:

-Сон бир нечә ониликләр әрзиндә артыг Азәрбајчанын бир сыра елми вә елми-техники китабханаларында вә информасија органларында УОТ-ун тәтбиги, тәкмилләшдирилмәси саһәсиндә мүәјјән тәчрүбә әлдә едилмишдир;

-УОТ-ун гурулушу вә тәртиби принципләри онун Азәрбајчанын информасија мүһитинә, еләчә дә халгымызын тарихи, мәдәни-мә"нәви хүсусијјәтләринә ујғунлашдырылмасы үчүн олдугча әлвәришлидир;

-Нәһажәт, УОТ кәләчәкдә автоматлашдырылмыш китабхана-информасија системләри јаратмағ үчүн кениш имканлара маликдир.

Бүтүн бунлар УОТ чәдвәлләрини јахын кәләчәкдә Азәрбајчанда тәтбиг едиләчәк әсас тәснифат системи кими нәзәрдә тутмаға әсас верир вә бу истигамәтдә индидән мүвафиг һазырлығ ишләринин апарылмасы зәрурәтини ирәли сүрүр.

МӘНБӘЛӘР

1. Китабханашүнаслығ: /Китабхана каталоглары/ "Китабханачылығ" ихтисасы үзрә тәһсил алан али мәктәб тәләбәләри үчүн дәрс вәсаити /А.Хәләфовун ред.илә.-Б.: БДУ, 1996.-с.7.

2. Библиотечно-библиографическая классификация: Таблицы для массовых библиотек. -М.: Книга, 1986.-с.271.